

hangosan és ordenáre módon káromkodik. Chris Cunningham, az oxfordi poéta sápadt arccal, magába roskadva ül, mintha nem is érzékelné, mi történik körülötte.

Kimegyek a szobából, és arccal a fal felé fordulva eldőlök a pricscsemen. Jill falra tűzött fény-

képe elhomályosul és szétfolyik előttem. Ajtónyikordulást hallok. Gyorsan eltakarom karommal a nedves arcomat.

Eddig a történet.

Drága uraim, kedves magyar véreim, melyikötök tud hasonlóról?

A közmegegyezés hajszálerei

Pozsgay Imre az állampolgári öntevékenységről, egyesületekről – a lakiteleki találkozóról

Korszakos változásokat él át a nyolcvanas évek Magyarországa, igaz, Európa és a világ is. Immáron közhelynek tetsző felsorolásba kezdhethetnénk, mi minden bolygatta fel, rázta meg a közelmúltat, s írja önkényesen, olykor akarattunk ellenére is a jelenkori történelmet: egyetlen dolog látszik fixnek ebben a zaklatott világban: az ember maga. Sokak szerint ebben rejlenek a mi nagy tartalékaink is: az egyéni, kisközösségi ambíciók, érdekek felismerésében, a teljesítményelv széles, az eddiginél szélesebb és főleg konzekvensebb alkalmazásában – a társadalom öntevékeny erőinek, demokratikus energiáinak felszabadításában.

De vannak-e ehhez keretek? Vannak-e intézmények, vannak-e fórumok? Régiek, újak – széles, a legszélesebb alapokon nyugvók? Van-e módja az önkifejtésnek, medre az állampolgári jószándéknak? Pozsgay Imrének, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa főtitkárának tettük föl ezeket a kérdéseket; egyszersmind fölkerve arra is, adjon tájékoztatást itt a népfront lapjában egy általa ismert olyan eseményről, ami egyre több szóbeszéd tárgya – s amit ugyanakkor eleddig jóformán csak a nyugati rádiók adásaiból ismernek –: a lakiteleki értelmiségi találkozóról.

Engedje meg, hogy emlékeztessem: a pártkongresszuson Ön arról beszélt, hogy a rossz társadalmi közérzet megszüntethető, ha növekszik az emberek cselekvési tere, tágul az állampolgárok kezdeményezési lehetősége. Ne kísérje ezeket gyanakvás, állandó felzúdulás – mondotta –, „ha elfogadjuk, hogy szocializmus van, akkor az irány nem az emberek közötti válaszfalak építése, hanem lebontása”. Egyetért azzal, hogy ez ma méginkább időszerű?

Igen, feltétlenül. S jó, hogy a pártkongresszust idézi föl, ebből talán érzékelhető, mennyire s milyen régóta foglalkoztat ez a probléma. De nemcsak engem, úgy hiszem még sokan vagyunk, akik éppígy hiányolják az aktívabb közéletet, azokat a lehetőségeket, amelyek a rossz közérzetből segítenék kiemelni a társadalmat. Mert a tagolatlanságnak, a túlzottan áttekinthetetlen és a nem igazán jól szervezett közéletnek az a következménye, hogy ma olya-

nok is rosszul érzik magukat a magyar társadalomban, akiknek a személyes helyzete ezt nem indokolná. Valószínű arról van szó, hogy a társadalom egésze szükségesnek véli a cselekvési teret, holott ennek bővítéséhez nem is nagy dolgot, nagy műveletet kellene elvégezni, csak a határokat lenne szükséges közmegegyezéssel újra kijelölni. Vallom és vállalom, hogy felelősen gondolkodó állampolgárok alkotják ezt az országot, néhány alapérték dolgában ma is közmegegyezésre lehetne jutni: hiszem, hogy az emberek nagy többsége elfogadja eddigi ellentmondásos tapasztalataink ellenére is a szocializmust közös értéknek. S együttműködést tanúsít a többség abban a kívánságban is, hogy a nehezedő körülmények ellenére ne bomoljanak fel a társadalmi kapcsolatok, ne szűnjön meg a politikai stabilitás, és a társadalom elért integrációjának a fokát tekintsük előfeltételnek a továbblépéshez. Mindent egybevetve azt mondom, hogy ha világosan és önkritikusan szólnánk az elmúlt évtizedek tapasztalatairól, a bejárt útról, akkor az alapértékeknek a vállalásában a társadalmi közmegegyezést a gazdasági bajok ellenére is magasabb színvonalra lehetne emelni. Ehhez azonban az embereknek nagyobb szabadságra, állampolgári autonómiára, a döntésekben való részvételre van szükségük, vagyis olyan állapotra, amelyben a népeért folytatott kormányzást a nép által és a nép jóváhagyásával folytatott kormányzás váltja fel. Úgy hiszem, hogy a politikai hatalom, az állam rendje és az állampolgárok ilyen fajta kívánsága ezek között a keretek között összeegyeztethető. Ez azonban feltételezi, hogy az állampolgár öntevékeny, kezdeményező lehessen, ha érdeke úgy kívánja, egyesüle-

tek alapításában is. Vagyis az alulról építkezés, a civil társadalom szövetét alkotó társadalmi kezdeményezés lehetősége természetes jogosítványai közé tartoznak. E tekintetben már sok minden történt, ám a jövőben az eddiginél biztonságosabb jogi feltételeket kell ehhez teremteni, mert önmagában a politikai jószándék, amely ezt támogatja, nem elégséges, hiszen a bürokratikus akadályokon, garanciák híján elbukhat, viszontagságossá válhat a legnehezebb állampolgári kezdeményezés is.

A magyar közéletben, politikai struktúrában nem újkeletű az öntevékenység, spontán fellépés. Hiszen az egyesülési jog Széchenyiig visszavezethető, de később, a munkásmozgalom is merített ebből, máig emlegetett egyletei, egyesületei voltak. Mégis, mintha a nulláról kezdenénk...

Oka ennek, hogy egész generációk nevelődtek föl az egyesülési jogok, szokások megismerése, ilyen kultúra megszerzése nélkül. Amiket említ, ezek mindenképpen forrásnak tekinthetők. És ha nem is mindig formális egyesületek között zajlott a progresszió élete Magyarországon, és nem mindig pártszerveződési keretek között, akkor is elmondható, hogy mindig nagy igény volt az ilyesfajta társulásokra, és nagy készség azok működtetésére.

A nagy hagyományú kulturális mozgalmak, munkás önképzőkörök, az agrárszocialista mozgalom legkülönbözőbb társulásai arról is üzenetet hagytak a ma emberének, hogy az állampolgár, ha keze ügyébe alkalmas intézmény kerül, akkor ezekben felnőttként és nem gyermekded módon viselkedik. Persze az alkalmassághoz az is hoz-

zátartozik, hogy a közvetlen érdekelttségét lássa benne az ember, az egyén. Látszólag partikuláris és lealacsonyító, hogy csak a közvetlen érdek mozgat, de én nem így gondolom. A közvetlen érdek számomra egy nemzet egységének a fenntartása is, de el kell jutnia az állampolgárnak ilyen fajta igényhez és kívánsághoz. S ezekhez másképp nem jut el, csak úgy, ha maga is alkot közösségeket, és azoknak a működtetésében részt vehet. Az önkormányzat a nemzeti társulásnak is az alapja, s hál' istennek ilyen előzmények is léteznek szép számmal a magyar történelemben.

A passzivitás nagy veszély

Persze ma is nagy ezen a területen a bizonytalanság. Sok a sérelem, a meg nem értés, a vita. Igaz, a kormányzóvivő a múlt héten úgy nyilatkozott, hogy „a kormányzat minden helyes, jó szándékú... egyesület fejlesztésének, létrehozásának híve.”

Ezt magát biztató jelnek tartom. Hozzáteszem, hogy ez szakítás az a babonával, miszerint mára a szocialista társadalom a tudatoságnak olyan magas fokára jutott el, hogy ott a központi akarat és annak képviselője, az elmélet s a tudás birtokában már eleve képes megítélni, hogy mi a társadalom szükséglete, egészen az egyes állampolgárig. Ezért fölöslegesnek, nélkülözhetőnek tartja az állampolgár közvetlen szemléletén és tapasztalatain alapuló kezdeményezéseket, benne az egyesületeket is. Jól tudom, hogy a mi országunk már régen szakított ezzel a szemlélettel. Mégis valamiféle rossz hagyomány miatt sok görcs, bürokratikus ellenállás tapasztalható az állampolgári kezdeményezésekkel, az egyesü-

lésekkel szemben. És sok a jogi tisztázatlanság is. Hadd mondjam el ezzel összefüggésben, hogy a politikának egy korábbi felfogása eleve veszélyt látott az ilyen kezdeményezésekben. S azóta mi derült ki? Az, hogy nincs nagyobb veszély egy társadalomra nézve, mint amikor az állampolgár passzívvá válik, „nemzeti gondozottként” képzelel el a saját sorsát, nem pedig olyan személyiségként, akinek önmagának is hatása lehet azokra a körülményekre, amelyek között él. A sokat kárhozott állami gondoskodás most üt vissza, amikor a zavarban lévő, nagy deficittel küszködő államkassza, állami költségvetés a paternalista gondoskodást nem tudja ellátni. S elkezd valamiféle felsőbbrendű pozícióból korholni a népet, az állampolgárokat, amiért nem mozdítanak semmit a saját sorsukon. Hát nem erre voltak nevelve! Más volt velük szemben a követelmény. És egy új követelménynek megfelelni, hosszú-hosszú mellőzés után rendkívül nehéz. Természeteszerű, hogy amikor kiderül a gondoskodás hiánya, az állam képtelensége arra, hogy minden emberi szükségletre maga reagáljon, minden emberi szükségletet maga elégítsen ki, akkor nem várható el, hogy az állampolgár azonnal a helyébe lépjen. Itt a jognak kell egyengetni az utat ahhoz, hogy ez az előbbre lépés megtörténjen.

Mozgástér, vita – meggyőzés

Ha végül is megszületik az egyesületi törvény, amit most már csaknem mindenki egybehangzóan óhajt, sőt sürget, az átrendezheti a politikai mozgástérrel. S a meglévő társadalmi szervek, a népfront, s nem utolsósorban a párt szemszögéből nem kockázatos ez?

Az egyesületek működése azt is megköveteli, hogy az alkotmánynak az egyesülési jogról szóló deklarációja alanyi jogként érvényesüljön az állampolgárok életében. Vagyis éppen a hatalomnak, a politikának kell óriási toleranciát tanúsítania ebben az esetben, tudomásul venni, hogy olyan jelenségek is előfordulhatnak, amelyek politikai rosszallásunkra érdemesek, mégse tehetünk semmit, mert a törvény garantálja, egyszersmind alkotmányossá teszi ezeket. Illetve egy valamit tehetünk: meggyőzni, vitában küzdeni a magunk elképzelt irány fenntartásáért. Ez így biztonságos, stabil kereteket ad az emberek közötti együttműködésnek, kiszámítható viszonyokat teremt, s hosszú távon a politika számára is ez a kifizetődőbb. És ez a kisebb kockázattal járó, bár vitathatatlanul nagyobb megterheléseket és igényesebb politikai meggyőző munkát követel. Természetesen ez átrendezheti a politikai mozgásteret. De a politikai mozgáster átrendeződése az én szememben nem a politikai célok földadását jelenti, hanem az eddig el nem ért politikai célok új feltételek közötti meghirdetését. S ehhez kell új együttműködési formákat teremteni, amelyekben megismétlem: azt is tudni kell elviselni, ha az emberi-társadalmi magatartások nem a prognosztizált politikai kívánság szerint alakulnak, hanem küzdelemben jönnek létre. Hogy ez kockázatos? Ma már biztosan mondhatom, nagyobb kockázat az, ha ezt a mozgásteret nem alakítjuk ki a politikai intézményrendszeren keresztül a társadalomban.

Az egyesületek jogállásához hasonlóan úgy hiszem, rendezésre szorul a társadalmi szervezetek közjogi és polgári jogi pozíciója is. Elképzelhetőnek tartja, hogy

a politikai reform részeként erre is sor kerül?

Azt hiszem, egy ilyesfajta jogi tisztázás azt a politikai szándékot is erősítené, amely szerint az érdekképviselőnek az lenne a dolga, hogy egy valódi közmegegyezést segítsen érvényesülni. A valódi közmegegyezésen pedig azt értem, hogy a döntésben is és a végrehajtásban is részt vállaljanak az emberek. Ehhez pedig, bármilyen ellentmondásosnak tűnik fel amit mondok, az is szükséges, hogy a társadalomban érdekmozgatta kemény viták legyenek. Nem kell ezektől félni! Sőt, ezek teremthetik meg a hatalom működésében oly nélkülözhetetlen ellenőrzés lehetőségét, hiszen enélkül újra meg újra visszatérő kísértése minden döntésnek a voluntarizmus. Vagyis a vágyak összetévesztése a valósággal, a kívánt cél oly módon való sürgetése, hogy az már számításon kívül hagyja a megvalósítás feltételeit, az emberek, az állampolgárok együttműködési készségét. Sajnos emiatt jártunk pórul az elmúlt másfél-két évtizedben is. Mert már azt hittük, hogy túl vagyunk ezen, úgy véltük, olyan felvilágosult politikai gondolkodás jegyében kormányozzák ezt az országot, amely nem hajlamos a voluntarizmusra. Azt hiszem, személy szerint senki nem hajlamos, de a hatalom belső mechanizmusai, a hatalom gyakorlásának eddigi módja magában hordozta az ilyen döntések lehetőségét, az ideológiai és a kívánt politikai cél olyan fajta előrehozását, ami már eleve fals döntéseket igényelt magának. Ezen túl kell lépni, az ezzel kapcsolatos ideológiai görcsöket levetkőzve, meg a politikai akaratképzésnek az ellenőrizetlen mechanizmusait is kiiktatva. Egy nehezen született döntés meggyőzőbb, mint

a túl könnyen meghozott. Ám az akaratképzésben váló ilyen részvételhez önállóságukban meg kell erősíteni a társadalmi szervezeteiket, tisztázni közjogi és polgári jogi pozíciójukat, jogállásukban pedig garanciákat kell kapniuk. Mégpedig azért, hogy ha a társadalom által kívánt és a társadalmi célokhoz kapcsolódó szerepük és funkciójuk gyakorlását vállalják, akkor ezt ne rosszallás, hanem jóváhagyás kísérje a politikai partnerek részéről. Ez összefügg az önkormányzatok működésének a dialektikájával is: egy erős, de önálló szervezetekkel kiépült vertikális politikai rendszer nem működhet horizontálisan szerveződő és azok között kapcsolatokat kereső kormányzati rendszer nélkül. Akadály egyedül az alkotmány és a törvény legyen a működésben. A politika toleranciájába ennek is bele kell tartoznia. Ahhoz, hogy kiszámítható viszonyok között éljenek az emberek, tudniuk kell, ha jogszerűen és a törvények szellemében cselekszenek, akkor bántódás nem érheti őket. Még akkor sem, ha erősen vitatható amit tesznek, és nézetük nem egyezik például egy társadalmi vitában az előterjesztő nézeteivel, de akár még a szándékaival sem.

Ha valahol, a népfrontban tudják, hogy az egyesülésről, az egyesületi jogról milyen keveset tud a magyar átlagember. Nem ismeri, hol ér véget a baráti kör, az asztaltársaság, és hol kezdődik a formális szervezet. A lakiteleki találkozó hová sorolható? Minek minősíthető? A nyugati rádiók úgy beszéltek róla, mint Magyar Demokrata Fórumról.

A lakiteleki találkozó baráti özszejevetel volt. Olyan eszmecsere, amit néhány, az ország sorsá-

ért felelősséget érző értelmiségi kezdeményezett. Ebben hajtóerő a nemzet sorsáért érzett aggodalom volt, a célja pedig, hogy a dolgok, folyamatok újragondolásával, párbeszéddel serkentsék a közgondolkodást, az újító cselekvést.

Progresszív s nem ellenzéki

Bizonyára tudja, úgy terjedt el, hogy ez egy ellenzéki megmozdulás volt. Ezért is furcsállották sokan, hogy azon Pozsgay Imre volt a „központi szónok”. Miért vállalta? Mit remélt tőle? S mondana néhány nevet, kik voltak ott, ha ez nem titok?

Én magam, aki résztvevője lehettem e fórumnak, sőt előadást tartottam Lakiteleken, határozottan állítom, hogy ez nem minősíthető ellenzéki találkozóknak. Sőt, a világ sok kormánya boldog lenne, ha ilyen természetű és ilyen felfogású vitapartnerekkel kellene együttgondolkodva az ország jövődjéről tanácskozni. Ezzel én korántsem azt akarom mondani, hogy valamiféle homogén, és a nézetek teljes egységét reprezentáló társaság jött össze Lakiteleken, ellenkezőleg, nagyon is sokszínű volt ez a gyülekezés. Sokszínű, amilyen a társadalom, amilyen a magyar közgondolkodás. Ott voltak az úgynevezett másként gondolkodók is. Ott voltak olyan emberek, akik talán már abban is kételkednek, hogy a szocializmus egyáltalán meg tudja oldani az ember problémáit. De hát ilyen kételyek vannak a magyar társadalom más részeiben is, a mai nehéz körülmények között ezen se lehet csodálkozni. Azonban a tekintetben a lakiteleki találkozó nem hagyott kétséget maga után, hogy az értelmiségnek az a része, amely ott volt, s nem túl merész a következtetés, hogy akiket

képviselt: az a baj elhárításán akar munkálkodni. És a politikai stabilitás igényét kielégítve, az ország bajait fölhánytorgatva, igaz, némely esetben rendkívül kritikus megnyilvánulásokban kissé szokatlan élességgel, de a közmegegyezés és alkotmányos rendünk talaján maradva ajánlott párbeszédet a kormánzatnak, az ország vezetésének ahhoz, hogy közösen találjunk rá az olyannyira kívánt kivezető útra. Tehát nincs másról szó, mint amiről az előbbieken más összefüggésben már beszéltem, hogy mivel sok tekintetben megrendült a bizalom a hivatalos intézmények iránt, ugyanakkor, összeomlást józan ember nem akar ebben az országban, sokan öntevékenyen, maguk is kezdeményezik új intézmények létrehozását. S ezekben az intézményekben keresik a kifejezési eszközöket is gondjaik, de ami több: együttműködési szándékuk megfogalmazására. Természetesen nem titok, hogy kik voltak ott, hiszen nyíltan vállalták a részvételt, akik eljöttek, sokan előadást is tartottak. Így Bihari Mihály politológus, Gombár Csaba szociológus, Csurka István, Fekete Gyula, Konrád György írók, Benda Kálmán, Szabad György történészek, Pomogáts Béla irodalomtörténész, Márton János agrárközgazdász, a Népfront Országos Tanácsának alelnöke, István Lajos professzor, a népfront Vas megyei elnöke. De említhetem Levendel László orvosprofesszort, a népfront Családvédelmi Tanácsának társelnökét, Újhelyi Szilárdot, a Márciusi Front alapító tagját, Makovecz Imre építész, Lengyel László közgazdászt, Kosa Ferenc, Kovács András filmrendezőket. Összesen mintegy 150-160 magyar értelmiségi volt ott, nagy többségükben felelősen gondolkodó, az előítéletek fölé emelkedni tudó,

cselekvésre kész, a katasztrófát elhárítani kívánó magyar állampolgár. Közülük némelyek nézetével mindenben nem lehet, bizonyos pontokon pedig kifejezetten nem szabad egyetérteni, de a szándékkal és a törekvésükkel mindenképpen, mert az ilyen párbeszédre véleményem szerint is szükség van.

Választóvonal: ki akar jót

Tehát igaz a hír, hogy hiányzott az úgynevezett „kemény mag”, a másként gondolkodók legradikálisabb csoportja. Mondható ez a népiesek összejövetelének? S igaz, hogy ki is pattant a meghívások, pontosabban az urbánusok távolléte miatt némi vita? Érezhető volt ilyesféle szembenállás? És egyáltalán, mint politológus, létezőnek tartja ezt a terhes örökséget a mai magyar értelmiség soraiban?

Az ellenzéknek ez a szárnya valóban nem volt jelen. De ez nem is a lakiteleki találkozó a problémája, annál sokkal összetettebb kérdése ez korunk magyar valóságának. Nevezetesen az, hogy a szocializmusban is létező ellenzéknek hol jelöljük ki a helyét a társadalmi mozgástérben. Hiszen az általuk felvetett elgondolásokra úgy hiszem lehet politikai választ is adni, egynémely javaslatukat megfontolni, és akkor ebben a politikai válaszkörben el is lehet helyezni őket. Kétségtelen, hogy zavarok vannak ekörül, Lakiteleken is szóba került a szerepük; némelyek részéről egyenesen az a vélemény hangzott el, hogy ez a lakiteleki találkozó egy népi összejövetel volt, amely fölelevenítette a már-már feledésbe merülő népi-urbánus vitát. De azt hiszem, hogy ez a megjegyzés félreértéseken alapult. Csak rá kell nézni a jelenléti ívre

és a felszólalók névsorára. Ma a magyar progresszióknak szerintem olyan mozgástérre van szüksége, ahol nem ezzel az átkos örökséggel bajlódunk, hanem azzal a kérdéssel, hogy ki akar jót ennek a nemzetnek. Ki akarja hozzájuttatni a felemelkedéshez, s ilyen szempontból én választóvonalnak nem a népiek és urbánusok között húzódó vonalat tartom, hanem azt a kérdést, kik vallják a „minél rosszabb, annál jobb” politikát – hiszem, hogy ilyenek kevesen vannak –, s kik állnak a másik oldalon, egy párbeszédben létrejövő, széleskörű nemzeti közmegegyezés talaján. Lakitelek ebben egyértelmű vallomást tett. Igaz, hogy a glasznosztj szellemében olyan hangot ütött meg, amelynek a fogadására politikai életünkben talán még nem vagyunk fölkészülve, de amihez hozzá kell szoknunk, hogy új módon tudjuk érvényesíteni politikai szándékainkat a jövőben.

A Nyilatkozat

A végén egy Nyilatkozatot fogadtak el. Megismerhetnék ezt olvasóink? Nehéz ugyanis olyasmivel egyetértetni vagy vitatkozni, amit nem hallott, nem látott az ember.

Hogyne, természetesen. Annak előrebocsátásával, hogy ez a Nyilatkozat bár jogilag kifogástalan, és az alkotmány kereteiben, a közmegegyezés viszonyai között is megállja a helyét, politikai tartalmában sok vitatható és tovább vitatandó elemet tartalmaz.

„A magyar szellemi élet több, mint másfélszáz tagja baráti eszmecserére gyűlt össze 1987. szeptember 27-én, vasárnap Lakiteleken. Erre a találkozóra meghívták Pozsgay Imrét, a Hazafias Népfront főtítkárákat.

A magyarság történelmének egyik súlyos válságába sodródott. Népmozgalmi erejében megroppant, önhitében és tartásában megrendült, kohéziójának kapcsai tragikusan meglazultak, önismerete megdöbentően hiányos, összeomlással fenyegető gazdasági válságnak néz elébe. A magyar etnikumot példátlan széttagoltság sújtja. Nemzetünknek nincs közösen vállalható jövőképe.

Az országot megrázó társadalmi-gazdasági válság, a demokrácia, a politikai intézményrendszer elégtelensége, a közérkölcstől súlyosbodó gondjai, a kulturális élet, a közoktatás aggasztó tünetei, megmaradásunk gondjai kaptak hangot az eszmecsere során. A magyarság esélyeit kutató jelenlevők és felszólalók a józanság és megfontoltság jegyében igyekeztek mérlegelni a kilábalás és a kikerülhetetlen megújulás, az igazán hatékony reformok módozatait.

Az ország és a magyarság sorsáért érzett felelősségtől áthatva, az egybegyűltek szükségesnek és időszerűnek érzik olyan keretek létrehozását, amelyek arra szolgálnak, hogy a társadalom tagjai valódi partnerként vehessenek részt a közmegegyezés kialakulásában. Viták után a résztvevők egyetértettek abban, hogy egy ilyen közmegegyezés csak valamennyi progresszív társadalmi erő összefogásával teremthető meg. Az a véleményük, hogy csak társadalmi részvétellel lehet megoldani a válságot, mégpedig mind a társadalom, mind az ország politikai vezetőinek részvételével. A politikai és társadalmi szervezetek jelenlegi rendszerében nincs biztosítva az önálló és független nézetek kifejtése. Ezért javasolják egy magyar demokrata fórum létrehozását, amely a folyamatos

és nyilvános párbeszéd színtere lehetne. Egy ilyen fórum alkalmas lenne súlyos gondjaink megvitatására, egy-egy témakör elemzésére, alternatív megoldási javaslatok elkészítésére. Ezt a fórumot a résztvevők nyitottnak képzelik, egyszerre demokratikus és nemzeti szelleműnek. Munkájában különböző világnézetű és pártállású emberek együttműködésére számítanak. Fontosnak tartanak, hogy ezeknek az eszmecseréknek és elemzéseknek az anyagát megismerhesse az ország közvéleménye. Ezért szükségesnek érzik alkotmányos keretek között működő, független sajtóorgánumok létrehozását.

Hisszük, hogy a megújulás erőinek széles körű összefogásával kijuthatunk a válságból.”

Újragondolva a szocializmust

Súlyos mondatok, kemény megállapítások. De őszintén szólva a sok szóbeszéd után én másra, kifejezetten ellenséges zárónyilatkozatra számítottam. Ön mennyiben vállalja ezt? S mivel vitatkozik?

Én különösen azt a kijelentést tartom vitathatónak, amely úgy szól, hogy „nemzetünknek nincs közösen vállalható jövőképe”. Úgy hiszem, hogy ez így nem felel meg a tényeknek, és ezenkívül nem nemzetmentő-mozgósító, hanem talán inkább leszerelő hatású, még akkor is, ha benne van egy olyan ígéret, hogy majd akkor ki kell alakítani egy ilyen jövőképet. Úgy hiszem, hogy a mi nemzeti önazonosságunk fontos része a szocializmus vállalása, éppen ezért inkább arról kellene szólni, hogy a szocializmus megtett útját a

zsákutcákból esetleg visszafordulva, újragondoljuk, és a szocializmus magyar útját kialakítsuk. Megismétlem, az eddig elért helyzetet előfeltételnek tekintve ehhez. Nemzeti önértékünknek ebben éppúgy helye van, mint a közösségi tulajdon formáinak, benne múltunk és nemzeti önismeretünk éppúgy fontos szerepet játszik, mint a hatékony gazdaságra való törekvés. A másik: a társadalmi-politikai viták feltételeinek javításában egyetértek a nyilatkozat szerzőivel abban, amit a politikai és társadalmi szervezetek jelenlegi rendjéről mondanak, ám itt is valami még idekíváncozik. Leginkább, hogy ez a hatalom oldalán is megfogalmazódó igény, és a politikai intézményrendszer reformjának tervei tartalmazzák is azokat a lehetőségeket, amelyeket itt hiányolnak. Ebből a szempontból a közmegegyezés és a hatalommal való párbeszéd képessége hitelesebb lenne, ha erre is történné utalás. Ami pedig a Magyar Demokrata Fórum létrehozását illeti, azt hiszem, hogy ennek működéséhez a legjobb feltételeket éppen a népfrontmozgalom tudná megteremteni. Mindezzel együtt Lakiteleket én értékes és gondolatgazdag összejövételnek tartom. S bárcsak sok elvtársam, harcostársam látná, tekintené hasonlóan az ilyesféle alkalmakat, kezelné valódi politikai esemény rangján azokat. Mert abban a pillanatban nem zárnánk ki magunkat az ország közéletéből, hanem még inkább bekapcsolódnánk abba, és nem szorulnánk tartósan defenzívába. Hiszen, mondanivalónk van, tisztességes mondanivalónk, ez még a lakiteleki fogadtatásból is kitetszett.

TÓTH GÁBOR